

SIONULU ROMANESCU

fóia besericésca, literaria si scolastica.

Vien'a,
15 Octobre
1867.

Sionulu rom. ese de dóue ori pre luna, in l. si 15. a lunei, cuprindendu o cóla si diumetate. Pretiulu pre unu anu e 4 fl. v. a., pre diumetate de anu 2 fl. v. a. Pentru tiere afara de Austri'a se mai adauge portulu postalu.

N^o
20

Prenumerarea se face la redactiune in seminarulu gr. c. centralu din Vien'a (Schönlaterngasse Nr. 10), si la p. t. domnii corespundinti. Tóte epistolele sunt de a se tramite la redactiune francate. Corespundintiele nepublicate se voru arde. Scrisori anonime nu se primescu.

Anulu
III.

CUPRINSULU: Despre casatoria in generalu, si in specialu despre adulteriu ca impedimentu de casatoria, dupa vechiele institutiuni ale besericeii orientali catolice (Incheiare). — La faim'a despre desfiintiarea metropoliei Albei-Iulie. — Societatea academica romana (Inea). — Corespundintie: Delanga Lugosiu (unu esemплу de obscurantismu confesionalu). Din tienutulu Olpretului (starea scoleloru si a altoru trebi nationali si besericesci). — Amvonulu: Imperfectiunea averiloru lumesci si intrebuintiarea loru, si cumu se gasimu mangaiare in seracia? (predica pre dominc'a a 14. dupa rosalie). — Literatura. — Ochire prin'lumea pólitica. — Varietáti.

Despre casatoria in generalu, si in specialu

despre adulteriu ca impedimentu de casatoria, dupa
vechiele institutiuni ale besericeii orientali catolice.

(incheiare.)

Dintre parintii besericeii, carii au aperatu institutiunile besericesci casatoriali, memorare merita urmatóriu:

a) Herm'a din seclulu primu, carele in librulu seu Pastoriulu numitu la mandatulu 4. libr. 2. dice: cá, déca muliereá va remané in pecatulu seu (seau adulteriu), se o dimita barbatulu; de va luá insa alt'a, curvesce; déca muliereá dimisa va suferi penitintia si va voi a se reintórce la barbatu, elu se o primésca, si déca nu va voi a o primi, se remana barbatulu neinsoratu. („Quid si permanserit in vitio (adulterio) mulier? et dicit (angelus): Dimittat illam vir, et vir per se maneat; quod si dimiserit (vir) mulierem suam et aliam duxerit, ipse moechatur. Quod si mulier dimissa poenitentiam egerit et voluerit ad virum suum reverti, si non receperit eam vir suus, magnum peccatum sibi admittit, sed debet admittere peccatricem, quae poenitentiam egit, sed non saepe. Servis enim Dei poenitentia una est; propter poenitentiam ergo non debet, dimissa conjugé sua, aliam ducere . . . ; ut coelibes maneatis (tali in casu), tum vir tum mulier, propterea praeceptum est, quia potest in huiusmodi poenitentia esse“. Vedi colectiunea disertatiuniloru despre legatur'a casatoriei de Ant. I. Binterim la pag. 36, 131, 237).

b) Iustinu martirulu din seclulu II., carele in apologi'a 2., sub Antoninu Verulu data la senatu pentru crestini, dupa-ce a aretatu, cá numai cuventulu lui Domnedieu a facutu in stramutarea moravuriloru ómeniloru aceea, ce legile umane nu au potutu face, adauge aceste: „Ca se nu ne vedemu a cleveti' acést'a, amu cugetatu a fi de lipsa a se comemorá unele doctrine de ale lui Christosu, carele a dísu: Cine iea muliere tí-pata de altu barbatu, comite adulteriu.“ (Vedi colectiunea de disert. despre vinculu matrimon., de A. I. Binterim, la pag. 37.)

c) Tertulianu din secl. III., carele incontr'a lui Marcione ereticulu libr. 4 c. 34 dice: cumca cine dimite muliereá si iea alt'a, face adulteriu, si cine iea muliere dimisa, eara e adulteru; cáci casatori'a, carea nu e desfa-

cuta pe lege, remane, si standu casatori'a, e adulteriu a se casatori denou. („Qui dimiserit uxorem et aliam duxerit, adulterium commisit, et qui a marito dimissam duxerit, aequé adulter est, ex eadem utique causa, qua non licet dimitti, ut alia ducatur; illicite enim dimissam, ut scilicet ducatur, pro indimissa ducens adulter est; manet enim matrimonium, quod non rite diremptum est; manente matrimonio nubere adulterium est.“ (Vedi teologi'a dogmatica de Ioanu Schwetz in Vien'a edata la 1864, vol. 3. la pag. 602.)

d) Origene din secl. III., carele in omil'a a 7. in Mateu scrie: cá precumu muliereá e adultera, déca se casatoresce traindu-i barbatulu, asia e adulteru si barbatulu, déca se casatoresce traindu-i muliereá, desí dupa legile civile se vedu a se casatori in chipu legitimu; cáci dupa invetiatur'a lui Christosu nu e pre lege. („Qua enim ratione adultera est mulier, quamvis legitime nubere videatur vivente viro, eadem ratione et vir, quamvis legitime accipere videatur dimissam ab aliquo viro, non accipit legitime secundum sententiam Christi, sed magis moechatur, quasi alineam accipiens.“ Vedi colectiunea disert. de A. I. Binterim la pag. 242.)

e) Clemente Alesandrinulu din secl. III., carele dice: cá cine iea muliere dimisa, curvesce, adeca o sílesce la curvia, carea se imputa si celui ce o dimite, si celui ce o primesce. („Qui autem dimissam accepit uxorem, moechatur eam, h. e. cogit eam moechari; non solum autem qui dimisit, est ejus causa, sed etiam qui eam suscipit, praebens mulieri peccandi occasionem; si enim non suscepisset eam, reverteretur ad virum.“ Stromat. libr. 2. c. 23., si colectiunea disert. de A. I. Binterim la pag. 135, si teolog. dogm. a lui Ioane Schwetz vol. 3. pag. 598.)

f) Firmianu Lactantiu din secl. IV., carele in epitomea institutiuniloru cátra Pentadiu c. 66. pag. 1336 dice: cá muliereá si barbatulu suntu detori a padí casatori'a curata si nevatemata, si cá cine iea muliere dimisa, acel'a comite adulteriu; cáci legea divina pre doi i-a impreunatu in casatori'a, asia ca acel'a, carele díolve casatori'a, se se socotésca ca adulteru. („Qui habet conjugem, nihil quaerat extrinsecus, sed, contentus ea sola, casti et inviolati cubilis sacramenta custodiat; adulter est enim Deo et incestus, qui, abiecto jugo, vel in liberam, vel in servam peregrina voluptate luxuriat; sed sicut foemina castitatis vinculis obligata est, ne aliud concupiscat, ita vir eadem lege tenetur, quoniam Deus virum et uxorem

unius corporis compage solidavit.“) Si eara-si: „Non enim, sicut juris publici ratio est, sola mulier adultera est, quae habet alium, maritus autem, etiam si plures habeat, a crimine adulterii solutus est; sed divina lex ita duos in matrimonium, quod est in corpus unum, pari jure conjungit, ut adulter habeatur, quisquis compagem corporis in diversa distraxerit. . . . Adulterum esse constat, qui a marito dimissam duxerit, et eum, qui praeter crimen adulterii uxorem dimiserit, ut alteram ducat; dissociari enim corpus et distrahi Deus noluit.“ (Vedi Lactant. libr. 6. despre cultulu celu adeveratu c. 23. pag. 833. 834. 836.)

g) Ieronimu, carele in epistol'a a 55. càtra Amandu n. 3. dîce: cà pana-ce traiesce barbatulu, si de e plinu de faradelegi si despartîtu de muiere pentru acelea, se socôte totusi de barbatulu ei, carei'a nu i-e iertatu a luá altu barbatu. („Quamdiu vivit vir, licet adulter sit, licet sodomita, licet flagitiis omnibus coopertus et ab uxore propter haec scelera derelictus, maritus ejus reputatur, cui alterum virum accipere non licet. Animadvertente, quid dicat: Qui dimissam acceperit, adulter est; sive ipsa dimiserit virum, sive a viro dimissa sit, adulter est, qui eam acceperit.“ Vedi si colect. disert. a lui A. I. Binterim pag. 132, si teolog. dogm. de I. Schwetz vol. 3. pag. 603.) Totu s. Ieronimu in epistol'a a. 86. càtra Oceanu dîce: cà altele suntu legile cesariloru si altele ale lui Christosu; cà alt'a demanda Papinianu si alt'a Paulu apostolulu; si cà ce nule-e iertatu la crestini muielorulu, aceea nici barbatiloru nu este iertatu. („Aliae sunt leges caesarum, aliae Christi; aliud Papinianus, aliud Paulus noster praecipit; apud illos viros impudicitiae frena laxantur, et, solo stupro atque adulterio condemnato, passim per lupanaria et ancillulas libido permittitur, quasi culpam dignitas faciat, non voluntas; apud nos quod non licet foeminis, aequè non licet viris, et eadem servitus pari conditione censetur.“ Vedi pre dr. Ioanu Zhishman in dreptulu de casatori'a a besericeei orientale la pag. 11.)

h) Ioanu Chrisostomu, carele vorbindu in libelulu seu despre repudiu dîce: cà pana-ce traiesce barbatulu, nici atunci nu i-este iertatu muierei a se maritá, candu i-se dà libelu de repudiu; càci pana-ce traiesce barbatulu ei, e legata cu legea, cumu e legata serv'a cu caten'a, si nu e libera de caten'a legi, pana-ce traiesce barbatulu ei. Si dupa-ce dîce acést'a, apoi adauge: cà Ddieu nu va judecá dupa legile strainiloru, cari dau carte de despartîre si despartu pe casatoriti; ci va judecá dupa acelea, cari elu le-a adusu. („Mulier alligata est legi; oportet igitur, ut minime separetur vivente viro, neque alium superinducat maritum, neque secundas nuptias adeat. Atque adeo etiamsi libellum repudii det, etiamsi domum relinquat, etiamsi ad alium abeat, legi adstricta adulteraque est. . . . Quae autem serva est ac subdita legi, etiamsi millies libellum repudii accipiat, adulterii ligabitur lege. Ne mihi leges ab exteris conditas legas, praecipientes dari libellum repudii et divelli. Neque enim juxta illas iudicaturus est te Deus in die illa, sed secundum eas, quas ipse statuit.“ (Vedi libr. de repud. n. 1., teologi'a dogmat. a lui I. Schwetz la pag. 600 vol. 3., si memorat'a colectiune a lui A. I. Binterim la pag. 134.)

i) S. Augustinu, carele in a dóu'a carte despre casatori'ele adulterine, scrisa incontr'a lui Polentiu, dîce: cà muierea e legata, pana-ce traiesce barbatulu ei; si cà sociulu de casatori'a se póte dimitte din caus'a fornicatiunei, dara remane legatur'a casatori'ei mai dinainte, pentru care legatura e vinovatu adulteriuului acel'a, carele iea

de muiere pre o dimisa pentru caus'a fornicatiunei; si cà in asemenea modu si barbatulu e legatu, pana-ce traiesce muierea lui; si dèca vrea se tîpe pe muierea adultera, se nu iee alt'a, ca se nu comita aceea, ce in muiere culpéza; si muierea dèca dimitte pe adulteru, se nu se marite dupa altulu. („Quamobrem secundum doctrinam sanam mulier alligata est, quamdiu vir ejus vivit, id est nondum e corpore abcessit. Mulier enim sub viro, vivo marito, juncta est legi, hoc est in corpore constituto; si autem mortuus fuerit, hoc est de corpore exierit, evacuata est a lege viri. Igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro; si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.“ (Rom. 7, 2—3.) „Haec verba apostoli toties repetita, toties incultata, vera sunt, viva sunt, sana sunt, plana sunt. Nullius viri posterioris mulier uxor esse incipit, nisi prioris esse desiverit; esse autem desinet uxor prioris, si moriatur vir ejus, non si fornicetur. Licite itaque dimittitur conjux ob causam fornicationis, sed manet vinculum prioris, propter quod fit reus adulterii, qui dimissam duxerit etiam ob causam fornicationis. . . . Pari ergo forma et vir alligatus est, quamdiu mulier ejus in corpore est. Unde si vult dimittere adulteram, non ducat alteram, ne quod in illa culpatur, ipse committat. Similiter et mulier si dimittit adulterum, non sibi copulet alterum; alligata est enim, quamdiu vir ejus vivit; nec a lege viri, nisi mortui, liberatur, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.“ Vedi Augustin. libr. 2. c. 5. despre casatori'ele adulterine in Patrolog. de I. P. Migne com. 8. pag. 473.)

k) S. Vasiliu din secl. IV., carele invétia: cà muierea si barbatulu, despartîti din cause neaprobate de beserica, (precumu si din caus'a adulteriuului), nu se potu casatori' legalminte. Ast'a se vede din canónele acestui parinte, si anume din canonulu 37, carele dîce: „Cine va lasá strain'a, adeca lasat'a de altulu, si va luá libera, adeca libera de barbatu, pentru cea d'antâia se se canónesca, ear pentru a dóu'a nevinovatu se fia;“ — din canonulu 39, carele suna: „Care femeia va locuí cu precurvariulu, aceea intru tóta viati'a ei precurvesce;“ — si din canonulu 49, carele dîce: „Carea va fí lasata de barbatu, se petréca asia, eara de se va maritá cu altulu, precurvesce, dupacumu dîce Domnulu.“ (Vedi Pravil'a besericeei nóstre, tiparita romanesce in a. 1652.)

Afara de acesti'a si alti parinti au invetiati in sensulu doctrinei besericeei romane catolice in privinti'a legaturei casatori'ei.

Beseric'a crestina orientala, sprigionita in defendarea institutiuniloru sale de santii parinti din seclii I. II. III. IV. si V., dupa indelungatele sale lupte sustienute incontr'a despartiriloru casatoriali, carile se iertáu dupa legile civili romane, favorindu-o impregiurările sub imperatii crestini romani, a esoperatu rezultate favoritorie pentru institutiunile sale casatoriali. Asia a castigatu inaintea jurisdictiunei civile valóre canóneloru 37, 39, 49 si celoralalte inca, precumu si canonului apostolescu alu 48, carele suna: „Mirénulu, carele va goní femeia din casa si va bagá alt'a, seu curva seu lasata, acel'a se fia aforisitu.“ (Vedi Pravil'a besericeei nóstre.) Ear in conciliulu carthagineanu din 407 in canonulu 102 a decisu: cà casatori'a legala si consumata nu se póte desface, si cà cei despartiti din cause neaprobate de beserica seu trebue se se impace, seu, dèca nu voiescu a se impacá, se remana asia.

Mai incolo beseric'a crestina a esoperatu respectarea legiloru si institutiuniloru besericesci si la impera-

tulu orientului Iustinianu, carele in epistol'a sa scrisa in a. 542 22 Octobre càtra Dacianu dice: cã dinsulu s'a silitu a conservã disciplin'a antica besericésca, candu erã intrebare despre lucruri besericesci detiermurite prin regulele parintiloru besericei. („Semper nostrae serenitatis cura fuit servandae vetustatis, maxime disciplinae, quam nunquam contempsimus, nisi ut in melius augeremus, praesertim quoties de ecclesiasticis negotiis contigit quaestio, quae patrum constat regulis definita, imo adventu superni numinis inspirata, quia constat esse coelitus constitutum, quidquid apostolica decernit auctoritas.“ Vedi dreptulu de casatoriã de I. Zhishman la pag. 23, si analele lui Baroniu de la anulu 541 n. 10—12.) Dreptee laudatulu imperatu prin ordinatiunile seau novelele sale a opritu divortiele, ce din consensu comunu se faceãu incontr'a legiloru besericesci, cumu si casatoriiele persóneloru adultere despartite pentru adulteriu, dechiarandu atari casatoriie de invalide si dispunendu, ca adulterele despartite pentru adulteriu se intre in monastire in edificie separate de calugheri, de unde numai dupa implinirea penitintiei se poteãu reintórce la barbatii loru, deca acei' avoiãu a le mai primii in casatoriã. (Vedi dreptulu de casatoriã a besericei orientale de dr. I. Zhishman la pag. 103, 104 si 500—587, unde se amintescu novelele 117 c. 13. din a. 541 si 134. c. 11. din a. 556 ale lui Iustinianu imperatulu.)

In conciliulu trulanu, ale carui detiermuriri forméza bas'a dreptului besericei resaritene, beseric'a a statoritu la can. 84, cã muierea, carea va fi lasata de legiuitulu seu barbatu si va luã altulu, un'a ca aceea se se considera ca adultera; si cã si barbatulu, carele si-lasa legiuit'a sa muiere si iea alt'a, asemenea se se considera ca adulteru. La can. 89 dispune, ca femeia, carea se va maritã inainte de a-i veni scirea despre pierirea barbatului seu in óste, se fia adultera. (Vedi Praviã besericei nóstre, can. 30 alu s. Vasiliu, si pe dr. I. Zhishman in dreptulu de casat. memor. p. 766.)

Institutiunile si legile casatoriali, pre cari beseric'a orientala in consunantia cu institutiunile matrimoniali ale mamei beserice de la Rom'a antica le-a adusu legalmente in concilie, au formatu in beseric'a orientala antica regulamentulu casatoriãlu celu legalu. Dupa acestu regulamentu, precumu adeveresce istori'a si dreptulu canonicu alu besericei orientale:

a) Casatoriã legala a crestiniloru, facuta dupa legile prescrise de beserica, se considerã ca eterna si nederimavera, in sensulu sentintiei lui Isusu Christosu: „Ce Ddiu a impreunatu, omulu se nu desparta. (Vedi pre Mat. evang. c. 19 v. 6, si dreptulu de casatoriã de dr. I. Zhishman la pag. 96, 97, 102 si 105.) Eara casatoriã facuta cu impedimente dirimente, prescrise de beserica, se considerã de invalida seau fãra de putere si ca adulteriu, si se disolvã de totu in forulu besericescu, in sa a se disolvã arbitrarie erã opritu. (Vedi dreptulu de casatoriã a besericei orientale de dr. I. Zhishman la pag. 103 si 104, novel'a lui Iustinianu 117 la c. 12, si novel'a 134 a acestuia-si.

b) Muierea adultera judecata in forulu besericescu nu se poteã casatoriã nici cu adulteru, nici cu barbatu veduvu, nici cu celibe, neci cu barbatu legalmente despartitu de muierea sa; si decumv'a ea se casatoriã incontr'a legiloru staverite de beserica, casatoriã ei erã adulteriu, se socotiã de nevalida si nu poteã se stee. (Vedi pe Balsamon la canonulu 48 alu apostoliloru, can. 37 a lui s. Vasiliu, pe Mateu evang. c. 5. v. 32, Luc'a evang. la c. 16 v. 19., Marcu evang. la c. 10 v. 11 si pre

Paulu apostolulu in epist. càtr. Rom. c. 7 v. 3., pe Zhishman in dreptulu memoratu la pag. 588 si 598.) Aseminea si barbatulu adulteru, despartitu pentru adulteriu, in sa legatu cu legatur'a casatoriale legale, ca si muierea adultera, nu poteã incheiã casatoriã valida traindu-i legiuit'a lui muiere. (Vedi canonulu 39 alu s. Vasiliu in Praviã besericei nóstre, si pre dr. I. Zhishman in o. c. pag. 790 si 891.)

c) Adulter'a despartita legalmente pentru adulteriu se relegã in monastire, unde in edificie separate de calugheri trebuiã se suferã piedéps'a adulterului, si de unde numai dupa doi ani se poteã reintórce la soçiulu de casatoriã de mai inainte, deca acel'a voiã a o mai primí. (Vedi pre dr. I. Zhishman in dreptulu de casat. desu-memorat, la pag. 740, 741, 798 si 799.)

d) Casatoriã persóneloru tãpate fãra cuventu de fornicatiune, ci din alte cause nederimente de casatoriã, pana-ce traia legala loru soçia de casatoriã asisiderea erã oprita, si astfelu de persóne erã indrumate intr'acolo, ca seau se se impace, seau se remana necasatorite. (Vedi canonulu 102 alu conciliulu cartagineanu, canonulu trulanu 84, canónele 37 si 49 ale s. Vasiliu in Praviã besericei nóstre, si epistol'a s. Paulu apost. càtr. Corint. c. 8 v. 10 si 11.) Ear decumv'a persónele dimise din vreo cauza neaprobata de beserica incontr'a legiloru besericesci totusi se casatoriãu, casatoriã loru se socotiã ca adulteriu si erã invalida. (Vedi Evangeliulu lui Mateu c. 5 v. 32 si c. 19 v. 9, canonulu conciliulu cartagineanu 100 seau 102, canónele s. Vasiliu 37 si 49, canonulu conciliulu trulanu 84, si dreptulu de casatoriã scrisu de dr. I. Zhishman la pag. 586—598.)

e) Muieriloru, carile dupa dreptulu romanu erã lipsite de dreptulu torului, s'a concesu dreptu de toru asemenea ca si barbatiloru, si asia si ele, casatorite pe lege, in ca poteãu redicã procesu de despartire contr'a barbatiloru in sensulu legiloru besericesci, in ca si atunci, candu barbatulu a comisu adulteriu cu persóna libera seau cu persóna serva. (Vedi pe dr. I. Zhishman in dreptulu de casatoriã desu-citatu la pag. 751.)

Din cele, ce am adusu inainte pana aici in acestu organu besericescu despre casatoriã in generalu si despre adulteriu casatoritoru in specialu, luminatu se póte vedé:

1. Cumca beseric'a crestina orientale din inceputulu seu ca si beseric'a apusana r. cat. a invetiatu, cã legatur'a casatoriei legali trebuie se fia stavera, nevatemala si tienatória pana la mórtea casatoritoru, dupa doctrin'a besericei basata pe invetiatur'a lui I. Christosu depusa in Evangeliile lui Mateu, Marcu si Luc'a, in locurile mai susu citate, si in epistolele s. Paulu apost., si intarita in conciliile legali besericesci.

2. Cumca casatoriã facuta cu impedimente dirimente de casatoriã prescrise de beseric'a cea adeverata, a fostu considerata de nevalida, dupacumu crede si beseric'a nóstra dimpreuna cu beseric'a apusana de la Rom'a, de carea si noi ne tienemu si de carea s'au tienutu si parintii nostri cei antichi inainte de desbinarea fotiana si cerulariana.

3. Cumca beseric'a orientale dreptu-credintiósã antica despartirile casatoriali, cari se faceãu dupa legile civile romane repumnante invetiaturei besericesci despre legatur'a casatoriei, totdean'a le-a reprobatu, si a opritu casatoriã persóneloru dimise pentru adulteriu si pentru alte cause neaprobrate de beseric'a cea adeverata a lui I. Christosu, carea neintreruptu a preveghiatu asupr'a santieniei matrimoniulu legal-

lu, si neincetatu s'a luptatu pentru fericirea casatoritorilor, ajungunda prin conservarea credintei si a moralitatii între cei casatoriti pe lege, si pentru stergerea abuzurilor casatoriali, cari ruinau pacea casatoritorilor si inmormentau fericirea familiei casnice, deschidindu cale la adulterie si la mii de faradelegi.

4. Cumca ss. parinti ai besericeii si in seclii cei antici I. II. III. IV. si V. au invetiati in sensulu doctrinei besericeii, ca adeca casatori'a persónelor dimise din cause nederimatórie de casatori'a si neaprobrate de beserica cea adeverata e ilegala, fara de putere si derimavera.

5. Cumca beserica crestina dimpreuna cu santii sei parinti multu tempu s'a luptatu cu energia pentru dreptulu de toru alu muieriloru, carile dupa legile romane erau lipsite de dreptulu torului, si triumfandu asupr'a legiloru civile romane, si muieriloru le-a datu dreptu asemenea, cumu aveau barbatii in privinti'a casoriei, si prin institutiunile sale cele salutari a redicatu sórtea muieriloru si a filoru din statulu celu dejositoriu la o stare mai ratiunavare, salutaria, frumoasa si corespundiatória demnitatii umane.

Dupa tóte acestea mai adaugu in urma la notitiile pana aici insirate si aceea, cumca, prelanga tóta rigorositatea legiloru casatoriali besericesci, in beserica orientale a remasu dátin'a aceea, dupa carea in casu de adulteriu casatori'a se desfacea si partii celei inocente, despartite pentru adulteriulu partii vinovate, se dá licintia spre ase casatori'cu alta persóna libera nelegata cu legatur'a casoriei, precumu se scie si din disertatiunea parintelui Micu (Clainu) edata in Vien'a in limb'a latina la a. 1781, la p. 137. Acést'a dátina a Greciloru cu ocasiunea tienerei conciliulu ecum. de la Florenti'a prin Eugeniu IV. pontificele romanu s'a imputatu besericeii orientale grecesci, in sa formalmente nu s'a condamnatu, ci din economía intielépta s'a suferitu si din partea besericeii dreptu-credintiose latine, pentru mai mare bine alu besericeii. In conciliulu tridentinu acea dátina a fostu atacata prin formularea unui canonu, carele aforisiá pre toti acei'a, cari dîcu, ca casatori'a legale pentru adulteriulu casatoritorilor e derimavera; in sa, precumu scrie Pallavicini in libr. 22 c. 4 n. 24 in istori'a conciliulu tridentinu, acelu canonu in favórea Greciloru la cererea legatiloru republicei venetiane s'a reformatu in acelu intielesu, ca se afurisescu numai acei'a, carii dîcu, ca beserica romano-catolica apusana ar gresî invetiandu aceea, precumca casatori'a legale in casu de adulteriu e nederimavera. Dátin'a Greciloru, dupa carea se derima casatori'a in casu de adulteriu, in decursulu vécuriloru a degeneratu in abusu, in contr'a institutiunei besericeii orientale dreptu-credintiose antice, concediendu-se casatori'a persónelor adultere despartite din caus'a adulteriulu. Deunde nu e mirare, déca beserica romano-cat. si cea greco-cat. in caus'a casatoriiloru mestecate pretinde, ca cununí'a totdeauna se se faca prin preotii ei; pentruca e de lipsa se se puna piedeca, ca preotii acatolici se nu cunune persóne adultere legate cu vinculu legalu alu casoriei.

Gavr. Popu,
canonicu.

La faim'a despre desfientiarea metropoliei Albei-Iulie.

„Nenorocirea raru vine singura.“ Acestu proverb s'ar poté aplicá si la veduvit'a archidieceasa romana unita a Albei-Iulie. Cáci abia de s'a latitu bine pretotini

deni scirea trista despre mutarea din viatia a marelui ei archipastoriu, abia a incetatu sunetulu plangatoriu alu campanelor, si eata ca un nou periclu pare a se fi ivitu si a aterná ca sabi'a lui Damocles deasupr'a capulu junei provincie besericesci romane gr. catolice!

Diuariele „Pesti Hirnök“ si „Wanderer“ suprinsera adeca lumea mai deuna-di cu acea noutate, cumca in regiunile mai inalte din Bud'a-Pestea ar fi lucru dej'a decisu desfientiarea metropoliei Albei-Iulie. Argumentele, cu cari organele gubernementali pestane proptescu numit'a decisiune fatale, dupa memoratele diurnale suntu acestea: „ca laudat'a metropolia s'ar fi restauratu spre scarirea prerogativeloru primatului Ungariei; ca dins'a apelările in a trei'a instanti'a si asia totu la unu ordinariatu episcopescu r. catolicu le facea; ca infientierea ei l'a costatu pre statu spese; ca in fine repausatulu metropolitu pusetiunea sa a consideratu-o ca politica, in locu de a inaintá unirea, si odinióra fiendu la calde intr'o comuna, unde lipsia beserica propria gr. c., mai bucurosu se fia cercetatu beserica gr. or. decátu pre cea r. cat. locale.“

Cine nu vede ore in aceste argumente trase de peru purulu pretectu, cu carele o politica inamica vrea a-si mascá malevoli le sale intentiuni, de a stricá Romanulu in totu modrulu posibilu? Pentruca

1. Déca se renumera între prerogativele primatiale supremat'ia si jurisdictionea, ce o esercease in tempii din urma Strigoniulu asupr'a episcopiloru (seau mai dreptu graindu asupr'a arhiepiscopiloru) nostri, apoi e cunoscutu, ca acést'a prerogativa si-o castigara primatii pre cale nelegale si nedrépta, tredindu-se asia-dicundu metropolitii besericeii romane unite dintrodada si ca prin farmecu degradati la rangulu de simpli episcopi si supusi metropolitulu unei alte ginte, in contr'a conditiuniloru respicate ale pactulu unirei si in contr'a spiritulu canonulu apost. 33, carele poftesce, „ca episcopii fiascecarei natiuni se recunósca pre celu antaiu (pre metropolitulu) între dinsi si se lu socótesca ca capu,“ prin urmare vrea, ca beserica fiascecarei natiuni se aiba metropolitulu seu in ordinea ierarhica. Deci in a. 1855, restaurandu-se scaunulu metropolitanu romanescu alu Albei-Iulie, prin ast'a s'a curmatu numai nedreptulu, carele dupa unire i se fece besericeii romane din partea celoru, ce voiáu a trece de patroni si de binefacutori ai ei.

2. Ce se tiene de apelările facute de la ordinariatulu nostru metropolitanu la a trei'a instantia, noi asia scimu, ca acelu ordinariatu cu intrég'a provincia metropolitana romana gr. c. steteá in sensulu disciplinei si alu leguiriloru besericesci deadreptulu sub scaunulu patriarchalu de la Rom'a, si la acést'a inaintá dinsulu causele sale in instanti'a a trei'a. Vedi-bine, ca scaunulu apostolescu i stá apoi in voia, a delegá spre cercetarea ataroru cause rare pre oricarele lu voiá dintre episcopii catolici din vecinatatea metropoliei nóstre.

3. Cumca restaurarea metropoliei romane, alb'a-iuliane ar fi casiunatu statulu cev'a spese, ast'a numai unulu ca acelu o póte afirmá, carele studiéza lucrulu din cestüne dupa manier'a acelei plase de scrietori de itinerarie seau cãrti de caletorie, cari, punendu-se dupa cuptoriu, scriu de acolo câte verdi si uscate despre cetãti, tienuturi, munti scl., pre cari insii nu le-au vedutu niciodata. Dincontra cu restabilirea si reinaltiarea scaunulu arhierescu alu Albei-Iulie la vechi'a sa demnitate, precátu ne este cunoscutu, statulu n'a spesitu nici macaru o firfirica.

4. In fine deca adormitului in Domnulu metropolitu A. Stere'a Siulutiu si-a consideratu cumv'a pusetiunea sa si ca politica, intrebamu, cine por'ta vin'a acestei impregiurari? Au nu chiaru constitutiunea Ungariei, carea chiama pre toti archipastorii a ocupá locu in cas'a magnatiloru, numerandu-i intre „barones regni?“ — Eará apoi adausulu argumentului ultimu numai unu reutatosu seau unulu, carele nu vede mai departe de lungulu nasului, lu póte splicá si considerá de alta cev'a, decâtu de unu simplu actu alu iubirei adeveratu crestine apostolesci si alu condescinderei, ce castiga anemele.

Dara aici, abstragundu de la netemeinic'a argumentelorú produse pentru memorat'a mesura gubernementale intentiunata, se ivesce acea intrebare, cumca óre póte inaltulu regimu pestanu, zace óre in sfer'a si competinti'a potestateri lui, de a dispune astfelu dupa placu cu infientiarea au desfientiarea cutarei archi- seau episcopie? Noi negamu acést'a absolutu. Credinti'a nóstra catolica si dreptulu eclesiasticu in starea sa de adi ne invétia, cumca asia cev'a póte dispune in modu legalu numai acel'a, pre carele dóue sute de milióne crestini catolici lu marturisescu a fi vicariulu Urditoriului relegei nóstre pre pamentu; asia cev'a se tiene de ramur'a potestateri spirituali, alu carei depositariu supremu e pap'a de la Rom'a, e scaunulu apostolescu alu Romei. Deunde deca ici cólea se si eserceza dóra in parte atari si analóge drepturi si decátu principii lumesci, acést'a se templa numai in poterea privilegielorú concesse de la laudat'a potestate suprema eclesiastica.

Pentru aceea noi nu vremu nicedecumu se prevenimu prin aceste siruri intieptiunea matora si judecat'a defecata a veneratului capítlu metropolitau din Blasiu, arogandu-ne cumv'a atát'a prevedere, câtu se fimu in stare a indegetá pasii, ce s'aru paré mai cu svatu a-i face in acelu casu nedoritu, candu desu-amintit'a scire fatala pentru metropol'a nóstra s'ar adeverí. Nu ne indoimu in sa, cá la o astfelu de templare reverendisimii capitularisti si protopopi archidiecesani, toti pentru unulu si unulu pentru toti, si-voru redicá fara sfiéla vócea, si, sprigioniti de ilustrisimii parinti archierei ai nostri, decubuntému voru protestá serbatoresce in faci'a luméi contr'a unei mesure arbitrare, ca cea intentiunata din partea ministeriului magiaru, inaintandu protestulu atátu la scaunulu Romei, câtu si la tronulu imperatescu.

Intru acést'a v. capítlu archiepiscopescu blasianu, prelanga implinirea detorintei sale patriotice romanesci, va imitá numai unu esemplu analogu, ce i lu dede chiaru capítlulu primatialu din Strigoniú, carele, precumu se scie, indata dupa incheierea concordatului in 1855 a datu o plansóre energiósá incontr'a acestui tractatu la scaunulu papalu. Si óre pentru-ce? Pentrucá concordatulu, precandu deoparte in provinciile slavo-germane ale Austriei liberá beseric'a r. cat. de catusiele remasítiei legiuirilorú besericesci iosefine, preatunci in Ungari'a restringeá sfer'a dreptului canonicu, carele pana la acelu tempu avuse acolo deplina valóre si vigóre, asia câtu amesuratu prescriptelorú canonice in tierete corónei santului Stefanu de forulu besericescu se tieneáu tóte afacerile matrimoniale, tóte trebile testamentarie, dimpreuna cu regularea maselorú relicviarie, ca „adnexus spiritualium,“ tóte procesele de orísice soiú, ori judecatoresci-civili ori penali, pornite incontr'a clericilorú, bucurandu-se acést'a de asia-numitulú „jus fori,“ prelanga acestea apoi concordatulu ceidreptu mai miciorá încátv'a „via facti“ si prerogativele cele mari de pana atunci ale primatelui. Deci deca capitularilorú strigoni-

ani cu primatele in frunte le fú iertatu pre tempulu absolutismului a si-manifestá zelotipi'a loru pentru drepturile si cadintiele besericeei catolice magiare, nu se va poté luá in nume de reu nici capítlulu metropolitau alu Albei-Iulie si clerului romanu staruinti'a, de a aপরá pre calea sa legiuita si sub er'a faimosului constitutiunismu drepturile totu asemeni de canonice ale besericeei romane.

Ear decumv'a (de ceea ce ne apere ceriulu!) chiaru unii din fiii, din prelatii si demnitarii besericeei nóstre pentru ambitiuni meschine si interese trecutórie s'aru dejosi la rol'a nefericita a lui Iud'a vendiatoriulu, facundu-se instrumente vile in manile adversarilorú gintei nóstre, cari pare cá tientescu a degradá si sant'a beserica si a o face sierbitória planurilorú sale celorú ingonfate: unii ca acei'a aduca-si aminte, cá istori'a i va judecá aspru si fara crutiare, cá i va lovi precumu despretiulu contempuranilorú, asia si blastemulu posteritateri.

„Dixi et salvavi animam meam!“

Dr. Gr. Silasi.

Soçietatea academica rom.

(finea.)

Suntému in placuta pusetiune de a comunicá onoratorilorú nostri lectori si lucràrile cele mai interesante ale acestei Soçietati; lucràrile cele mai interesante, pentrucá impartasimú asia-dicundu fruptele, ce Ciceronii romani intruniti in capital'a Romanéi libere, dupa o activitate neobosita mai bine de o luna, le secerara in interesulu teneri nóstre literature si alu progesului natiunalu.

Mai inainte de tóte insemnamu, cá proieptulu de ortografiá pregatitu de d. Macsimu, referintele comisiunei filologice, in vreo trei siedintie destulu de ostentitiose s'a aflatu de necorespondietoriu spre a se poté luá de bas'a desbaterilorú ulterioari; deci respingundu-se se inlocuí prin elaboratulu domnului Cipariu, subscrisu de mai multi membri, si care e urmatoriulu:

Propositiune ortografica.

§. 1. Alfabetulu romanu cuprinde tóte literete alfabetului latinu, cari suntu usitate in limbele Europei de asta-di, adeca acestea 25: a, b, c, etc.

§. 2. Pentru limb'a romanósca de acumu alfabetulu acést'a cuprinde pre deoparte mai multe litere, decâtu suntu de lipsa, si anume k, q, si y; pre dealtaparte in sa mai puçine: a) dintre vocali pentru *κ*, *ϰ*, in sa si pentru *ϰ* si *ou*, candu se pronuntia ca vocali simple; b) dintre consunanti pentru *ϰ*, *ϰ*, *ϰ*, *ϰ* si *ϰ*.

§. 3. Sunetele vocali si consunanti, pentru cari ne lipsescu litere in alfabetulu latinu, tóte suntu derivate prin fonetismulu limbei din acelea, pentru cari se afla litere in alfabetulu latinu.

§. 4. Deci regul'a ortografica generale: a) tóte sunetele primitive etimologice suntu a se serie cu literete corespundietórie din alfabetulu latinu; j face *ϰ*; b) tóte sunetele derivate suntu a se serie cu literete sunetelorú primitive, din cari se deriva.

§. 5. Regulele ortografice speciali si in detaiu se voru determiná cu precisiune in partea analitica a gramaticei romanesci la loculú, unde se va pertractá fonetic'a limbei romanesci.

Subserisi: T. Cipariu, A. T. Laurianu, G. Baritiu, I. Strajescu, Titu Maioreseu, I. C. Macsimu, Hodosiu, A. Romanu, N. Ionescu, I. Carajeani.

Dupa mai multe discusiuni se primescu tóte punctetele in unanimitate; numai la §. 2 observa d. Eliadu, cá nu se poté invoí la formularea lui, fiendca ar poté dá locu la intielesulu, cá literete k, q, si y aru fi de pri-

sosu in scrierea romana, si ca prin urmare s'aru scóte afara din alfabetulu romanu. D. N. Ionescu dechiara, ca d. lui a primitu si primesce propusetiunea subscrisa si de dinsulu, in sa o intielege asia, ca cestiunea de a scrie fara cedile este dej'a judecata. Apoi punendu-se la votu propusetiunea in totalu, se primesce decatra toti, si asia cestiunea ortografica terminandu-se, urméza citirea unei programe de concursu pentru o gramatica romana.

Program'a concursului pentru una gramatica romana; partea I, analitica.

Partea analitica se va despartí in dóue sectiuni, din cari sectiunea I. va ficsá:

a) Numerulu sunetelor articulate din limb'a romana, atátu originarie câtu si derivate relatiunea intre acestea dóue specie de sunete, causele trecerei din originarie in derivate, mai incolo din derivate in alte derivate; avendu in vedere totdeodata si la fiacare sunetu nu numai relatiunea loru naturale, dara si ceea ce se afla si in alte limbe latine analóge cu cea din limb'a romanésca.

b) Numerulu literelor din alfabetulu latinu, cari au se represinte sunetele articulate ale limbei romanesci atátu cele originarie câtu si cele derivate, aretandu regulele generali si specialii ale scrierei loru, eara in casurile de esceptiune enumerandu tóte câte intra in cadrulu acestoru casuri.

De aceea sectiunea I. va costá din dóue capete principali: unulu tractandu despre fonetica si altulu despre ortografia; eara sectiunea II. etimologica, cuprindiendu flecsiunea si derivatiunea vorbelor, va esaminá tóte partile cuventului un'a dupa alt'a intru tóte formele lor, câte se afla asta-di in tóta romanimea din ambele díalecte principali, si câte s'au aflu in usulu limbei romanesci, comparandu-le cu ale celorlalte limbe latine; va alege si va ficsá formele cele mai corecte pe bas'a principiului etimologicu intre terminii limbei romanesci, si numai unde va lipsi acestu criteriu, recurendu si la analogi'a si chiaru etimologi'a celorlalte limbe latine, va constatá neregularitátile, ce au intratu in formele limbei pretotindenea, si va esplicá caus'a acestoru neregularitáti, si déca se va poté in sa si proieptá, cá in ce modu aru fi cu potintia a se regulá celu puçinu încátv'a, fara a se loví in usulu generale alu limbei romanesci?

Celelalte se lasa in vederile fiacarui concurent. Marimea opului are se fia de la 15 cóle in susu, tiparite in 8. mare cu litere numite Garmond. Terminulu concursului, pana candu manuscrisele au se vina in cancelari'a delegatiunii Societatei academice, este 15/27 Iuliu 1868; cele venite mai tardiu nu se voru luá in consideratiune. Se cere, ca manuscrisele se fia scrise curatu, legibile si cu mana straina, eara nu a auctorelui, formatu 4. seau foliu, si paginate; scurtu, se se observe tóte formalitátile indatinate la asemeni concursuri. Manuscrisele se voru censurá si judecá prin sectiunea filologica, carea va propune Societatei academice in siedintia plenaria premiarea acelu'a din operatele venite, carele va meritá premiulu destinatu pentru acést'a lucrare in suma de 300 galbini.

Acést'a programa, dupa órecare discussiune, se primesce in unanimitate. Tempulu fiendu inaintatu, siedintia se redica la 5 óre.

Mai comunicámu o alta programa de dictionariu romanescu, statorita in siedintia din 12/24 Sept. 1867. Acést'a programa este, precumu aréta cuprinsulu ei, numai ca o pregatire la opulu celu maretu. Scopulu ei este stringerea materialului necesariu la complinirea dictionarielor, câte s'au vediutu pana acumu in limb'a romanésca, dupa care apoi va urmá a se face in decursulu aniloru esaminarea critica, alegerea scrupulósa si ordinarea cuventelor, definirea lor seau adeca defigerea

semnificatiunei fiacarui'a. Program'a de façia se marginesce numai la adunarea cuventelor; aceea este:

§. 1. Pentru elucrarea unui dictionariu romanu se aduna mai antáiu materialulu necesariu, carele va cuprinde tóte vorbele, câte se audu in gur'a poporului si câte se afla in càrtile scrise pana la a. 1830, vercare ar fi pentru cele tiparite dat'a imprimerii lor.

§. 2. Cu citirea càrtiloru dinainte de 1720 si scóterea din ele a cuventelor seau acceptiunilor de cuvente cumu si a formelor, ce nu se afla in dictionariile publicate pana asta-di, se insarciná d. canon. T. Cipariu. Societatea va cautá prin delegatiunea sa a procurá domnului canonicu acele din càrtile seau manuscriptele, ce se sciú ca s'au nascutu pana la 1720 si pre cari d. sa nu le are in sa la mana. Pana la siesiunea venitória se voru luá mesure, ca se se faca unu catalogu câtu se poté de esactu pentru càrtile de la 1720—1830.

§. 3. Pentru adunarea vorbelor din gur'a poporului, in forma de vocabularie provinciali, Societatea institue retributiuni pentru acei'a, cari prin ingrigirea si directiunea membrilor Societatei din provinciile respective, impartíndu-si-le singuri in regiuni, aru represintá la siesiunea venitória asemeni vocabularie cuprindietórie de cuvente, acceptiuni de cuvente, seau si forme de vorbe, ce nu se afla in dictionariile pana asta-di publicate.

§. 4. Pentru o cóla manuscrisa, de 40 linie de pagina si 50 litere de linia, aprosimativu, se dá o retributiune de unu galbinu.

§. 5. Societatea pune din fundurile sale la dispusetiunea fiacarui membru câte trei esemplarie din dictionariile pana asta-di publicate, anume: 1. dictionariulu de Bud'a, 2. celu de Blasiu, 3. a lui Raoul, 4. a lui Polizu, 5. a lui Pisone.

§. 6. La fiacare cuventu se va dá: 1. etimologi'a, unde este posibilu; 2. insemnarea primitiva, elucidata cu órecari frase, alegundu-se de preferintia proverbiele poporali; 3. diverse alte insemnari, de asemena elucidate prin frase si proverbie poporali; 4. traducerea fiacarei din aceste insemnari intru un'a din limbele latina, italiana, francesca, germana, seau gréca, pre carea lucratoriulu ar eunósce-o mai bine.

Aceste suntu fruptele prime, la antái'a privire puçinéle, dar cele mai pretióse ale Societatei nóstre academice. Si intr'adeveru ce se poteá asteptá mai multu in unu tempu atátu de scurtu? Scopulu Societatei deocamdata a fostu si trebuia se fia numai o culegere din gur'a poporului a cuventelor, fraselor si idiotismelor, câte nu suntu culese in dictionariile tiparite pana adi. Siedintiele ei depre acestu anu se intrecurmaru in 15 Sept., si pana pre auulu venitoriu pre tempu de 10 lune membrii si-luaru o ocupatiune destulu de grea, insarcinandu-se cu culegerea a oríce cuvente recepte in usulu comunu in diferite tienuturi, fara a cautá la originea lor, reserbandu-se cernerea si curatirea materialului adunatu pentru alta data. — Man'a protectória a providintiei insoçesca si de aici inainte pasii lor!

(Dupa „G. Tr.“)

I. Vulcanu,
teologu.

Corespondintie.

Delanga Lugosiu, 30 Septembrie 1867.

Onorata Redactiune! Suntemu amicii culturii poporului. Suntemu amicii scólei poporali, ca a fundamentului culturii generali a poporului. Suntemu prin urmare si amici ai totoror barbatiloru chiamati a conduce tenerimea romana in scólele poporali, si in sa amici fara prejudetiu confesiunale. Au fostu si suntu barbati mireni si preoti, gr. catolici si gr. orientali, cari au plinitu si plinescu cu tóta scumpetatea acést'a detorintia si

corespundu acestei chiamări scolastice ponderóse, pre cari atâtu noi câtu si posteritatea i va binecuvântá. — Nu potemu fi in sa amici ai abuseriloru, cari se comitu faća cu chiamarea acést'a. Nu; càci amu fi partasi plantarei unei pestilentie veninóse si zcidiatóric in tenerimea romana, ba amu comite crima contr'a natiunei si religiunei crestinesci, si déca numai amu trece cu vederea acele abuseri, cari se comitu in cultur'a religiós'a-morala a poporului decâtra cei insarcinati.

Ne pare reu, dar suntemu siliti a scrie cele urmatórie, pentrucà atingu lucruri de ale odíosului confesiunalismu, si totusi detorinti'a nu ne iérta a le trece cu vederea.

In Joi'a din 29/17 Augustu a. e. s'a tienutu esamenu publicu la scól'a poporale gr. or. din comun'a Belintiu sub presidiulu domnului protopopu locale Gruics, fiendu de faća capelanulu, notariulu, antistí'a comunale si mai multi parinti si sateni. Nu suntemu in stare a referá cudeamenuntulu despre rezultatulu acelu esamenu de la aminti'a scóla, carea altcumu nu ar fi dintre cele din urma. Presupunemu despre binemeritatulu docinte Hatiegu — condecoratu si cu ordinu de merite, — cumca va fi coresponsu faimei meriteloru sale pe campulu scolasticu castigat, va fi escelatu cu discipulii sei, afara de religiune, si in computu, geografía, istori'a náaturala, economía, desemnu. Suntemu in sa informati din funtana sigura, cumca p. o. d. protopopu mai virtosu de religiune s'a interesatu. E bine, lucru principale la crescerea tenerimei cuadeveratu si este religiunea. Romanii trebe se se cultivedie, dar se fia si religiosi. Religiosi nu potu fi, necunoscundu legea crestínéscá si mandatele ei. Suntemu de acordu cu d. protopopu a grigí de propunerea religiunei in scóla, si nu ne scandalisámu defeliu intru aceea, càce d. sa ca preotu si-a intorsu atentiunea maicuséma asupr'a religiunei; nici intru aceea, càce d. sa ca gr. orientalu ar dorí intarirea tenerimei conducerei sale lasate in confesiunea gr. orientala. Intrebámu in sa pre p. o. d. protopopu: óre avu'a locu in acea scóla, la acelu esamenu publicu, intrebarea pusa celoru dóue fetisióre, a capelanului si a unui plugariu din locu, cu scopu de a calumniá pre gr. catolici intru unu modu rusticu si neomenosu? D. e.:

Prot'a: Spune-mi, draga, ce lege tienemu noi crestinii?

Fetiti'a capelanului: Noi tienemu lege buna si adeverala.

Prot'a: Dar Ferkó (fauru, rom. cat.)?

Fetiti'a: Si Ferkó tiene lege buna.

Prot'a: Dar unitii?

Fetiti'a: Unitii suntu pagani.

Una alta fetitia a unui plugariu a redicatu degetele in susu, dandu semnu, ca ea inca vrea se respunda.

Prot'a: No spune tu, draga, dóra vei scí mai bine, ce suntu unitii?

Fetiti'a: Unitii suntu pagani si cani.

Prot'a: Suntu cani de acei'a si in satulu nostru?

Fetiti'a: Suntu, Sofroniu Hatiegu, Dion. Cimponeriu, si altii.

Prot'a: Asia e, mandr'a mea; suntu si la noi pagani si cani, cari etc. etc. . . espopterandu-se p. o. d. protopopu in termini gretiosi, pre cari modestí'a nu ne iérta a-i reproduce, si pre cari termini nici din gur'a unui „inasiu” nu i amu fi astepatatu, cu atâtu mai puçinu de la d. protopopu.

Asi adara p. o. d. protopopu cu astfeliu de catechismu voesce a propagá crestinismulu in animele tenerimei si a intarí pre fidelii sei in orientalismu! Cu acést'a procedura cugeta a fi plinitu chiamarea cea sublima a inspectiunei scolastice, pusa pe umerii protopopesci? Seau n'a rosu din destulu pana acumu ur'a confesionala la firulu viatii natiunale a Romanului? Voesce d. prota si in generatiunea viitória, in speranti'a natiunei, in fraged'a tenerime a plantá acést'a ura? Óre ast'a creditate voesce d. protopopu acumu, candu e la tiermurele mormentului seu, a

o testá fideliloru sei? Este óre siguru d. protopopu, cà nu lu va urmá blastemulu ereditoru? — —

Dicemu dupa esperientia, cumca una ereditate marsiava si deonestatória nemenui nu trebuesce. Romanulu, pelanga tóta simplicitatea sa, are atât'a filosofía, câtu se patrunda natur'a astorfeliu de atacuri demustratóric. Auditorii neinteresati si toleranti de la acelu esamenu, — precumu suntemu bine informati, — audíndu insultatiunea necuvientiósá a domnului protopopu, s'au indignatu, s'au scandalisatu! Cumu nu? candu si orbulu a potutu vedé, cà acele fetitie inocinte au fostu anume preparate, la voi'a domnului protopopu, cu acelu dialogu nefericitu.

Ne pare fórte reu, cà cuventele santului Augustinu despre conducatorii buni: „*fecit illos Deus, ut ordinem seculi praesentis ornaret,*“ nu le potemu aplicá si despre p. o. d. protopopu alu Belintiului. D. sa prin fapt'a sa a documentatu, pe a cîtea trépta a culturei se afla. Apoi unu trupu câtu de frumosu, déca are nunai una rana in faća, totu trupulu e depravatu. D. protopopu prin procedur'a sa inconvenibile a depravatu, a trasu umbra si asupr'a succesului acelu esamenu, fia fostu elu altmintrea câtu de multiamitoriu.

Unu preotu romanu gr. cat.

Din tractulu **Olpretului**, 30. Septembrie 1867.

Clarissime Domnule! Fiendea tienutulu, in carele zace traculu Olpretului, e asia-dicundu „terra incognita“ pentru o. publicu cetitoriu, cugetu a face unu sierbitiu placutu, aruncandu cîtev'a priviri asupr'a tienutului si respective a tractului acestui'a, delineandu-i prescurtu „sine ira et studio“ starea presinte preste totu si in specie starea funtaneloru de luminarea poporului, adeca a scóleloru populari.

Oh cu câta dulcétia v'asi enará, cà poporulu e condusu de nescari natiunalisti bravi, de nescari barbati, in a caroru anima arde cu flacara foculu iubirei adeverau-romane, si cari redicati preste nivel'a intereselor private su gat'a a-si oferí tóte pentru salvarea onórei natiunali! Cu câta placere a-si scrie, cà poporulu depre aice e ferice si cà se bucura de o staricica buna materiale si intelectualale. Cefericire ar fi pentru mine, decumv'a v'asi poté spune, cà preotii nostri depre aice su natiunalisti buni, patrioti adeverau, partinitorii literaturii si culturei romane! — Insa tóte acestea sunt nesce lucruri necunoscute pe aici, si nu ne remane decâtu sperarea, cà cu tempu cu tempu dóra se voru realisá tóte. . . poté in secululu venitoriu.

Cumu stámu in privinti'a politica, acea e cunoscutu inaintea lumii intregi. Numai atât'a mai adaugu, cà din cîte rele apésa umerii natiunei, celu mai mare reu a fostu destinatulu tienutulu acestui'a. In totu comitatulu nu a avutu romanii numai unu singuru conducatoriu bravu (G. M.), si si acest'a in urm'a fratietatii nepartiali a natiunei devenite la putere e depusu din postulu avutu; si asia cu totu dreptulu potemu díce, cà Romanii depre aici suntu eopiii nimenui. Trista fratietate si si mai triste consecintiele acestui cuventu de moda; càci pierdiendu-si Romanii pastoriulu politicu, se implinesce dis'a santei Scripture: „Bateti pastoriulu, si se voru imprasciá oile!“

Ce se díce despre sentiulu natiunale, ce domnesce pe aici, au despre partinirea literaturii romane? Pe aici domnesce mai multu „duchu“ decâtu sentiulu natiunale. Ear incâtu e despre partinirea literaturii romane, unii cãtre preoti se escusa cu lipsele tótediuanec, cu neajunsurile de multe, etc. Cumca preotii nostri nu plutescu in marea bogáteloru, ei dincontra au a se luptá cu multe si mari greutáti, e lucru de totu cunoscutu; in sa asi dorí ca se-mi arete cinev'a unu preotu din intrég'a Transilvania, carele ar fi asia de méseru, câtu nu s'ar poté (déca ar voi) prenumerá baremu la o fóia basericéscá au populara. — Nu se poftesce altu cev'a, reveriti preoti! numai unu picu de zelu si puçintica iubire de natiune, si atunci — fãra de a senti

cea mai mica scadere in economiá — ve veti poté nutri sufletulu si cu lectur'a unui diurnalu natiunala; cãce tótu ce ne e placutu, desí e greu ca pétr'a cea de móra, totusi ni se pare a fi numai unu páusioru. Secululu XIX. poftesce de la preotii romani mai multu decâtu cetirea cu buchi; deci se ne desbracãmu de omulu celu vechiu, ruginosu si plinu de intunecime, si se ne imbracãmu in omulu celu nou si luminatu. Nu lipsele tóte-diuane suntu caus'a, cà nu partiniti literatur'a, ci — onóre esceptiuniloru! — caus'a cea principala la cei mai multi e numai recel'a condemnabila si amortírea sentiului natiunala.

Altii se escusa dîcundu: „Pentru ce se ne prenumerãmu la diurnale, candu economi'a ne rapesce totu tempulu, si asia nu le putem ceti?“ — Au nu e ridicula o asemenea escusare? Au dóra economulu ara si sémena preste totu anulu? Au nu mai suntu nece domineci, nece alte serbatori? Au dóra chiamarea omului e numai si numai nesuirea de a si-adunã frupte spre nutrire trupului, car nu a si-nutri si partea intelectuala, sufletulu? Nu cugetati asia cev'a; cãci atunci degradãmu pe omu, carele pórtã chipulu si asemenarea lui Domnedieu, la starea dejositória de animalu. Chiamarea Romanulu bunu e, ca, in-avutîndu-se pre sine, se-si inavutiésca din prisosu si literatur'a natiunala; cãci ea e tesaurulu nostru celu mai scumpu, tesaurulu depusu in comór'a mamei comune, a charei si si in nefericire iubitei natiune!

Aici mi-tienu de o detorintia natiunala a amintí unu casu dorerosu. Nu amintescu acestu casu, pentrucã dóra asi voi se vatemu onórea cuiv'a, fãra numai sperarea, cà dóra reulu descoperitu si aretatu la publicu se va vindecã, mi-dã curagiulu la acésta dorerosã amintire. Avemu adeca in tractulu nostru unu preotu romanu, carele si-tiene de mundriã a aretã lumei privilegiate portretulu strabunulu domnîei sale, care strabunu ar fi fostu nobilu si — magiaru (?!). E lucru de totulu cunoscutu, cà domni'a sa e óie pierduta, si amu dorí din anima, ca se se reintórea in turm'a, de carea acumu póte cà i-e rusíne, si totodata l'ãmu rogã, ca se binevoiesca a si-adeuce-a minte, cà prescur'a, ce o duce depe mès'a Domnului, nu e privilegiata, nu e straina, ci e sudórea maniloru romane. Cu multu mai bine i-ar stã unui preotu romanescu a poté aretã celoru, ce-i facu visita, o biblioteca frumósica statatória din nescie opuri romane, rele bune cumu le avemu, seau a i-aretã barem câteva diurnale romane, ear nu diplome si portrete de acelea, cari si in originalu si pe chartia-su destulu de trista aducere aminte pentru Romani.

Suntu unii dintre preotii nostri, cari dicu cà s'aru prenumerã prea bucurosi la diurnale, „deca acele aru fi scrise in unu stilu poporalu si usioru de preceptu?“ cu alte cuvante domni'a loru s'aru prenumerã la diurnalele romane, deca acele aru fi pline si acumu in seclulu desteptarei natiunale cu „slava,“ „blagoslovenia,“ „ocenasié“ scl. La unii ca acesti'a nu le respundemu nemica, cãci tóte argumentele aduse aru fi numai in vanu, deórace domni'a loru aru dorí, ca diurnalistic'a romana, a carei'a detoria si chiamare e si curatírea si cultivarea sonórei nóstre limbe, se se intogmésca dupa calapodulu domníc-lóru sale.

Si acumu de vomu priví la starea scóleloru comunali din tractulu susu-memorat, vomu fi siliti a versã lacreme de dorere, vediendu starea loru cea cu totulu desolata. In anii 1853 si 1854 in urm'a neobositei staruintie a binesentítoriuului amplóiatu romanu, d. I. Suciú, se redicasera in câteva comune nescie edificie fórté acomodate pentru scóle comunali. Cea mai frumósã a fostu scól'a comunei Sul'a, carea in tempulu de atunci erã provediuta inea si cu aparate de gimnastica pentru copii. Scól'a fù redicata pe unu locu frumosu langa drumulu de tíera, si o icóna, carea represintédia pre bunulu Mantuitoriu in momentulu, candu díse apostoliloru sei: „Lasati pe prunci se vina la mine, cà a unoru ca acesti'a este imperati'a ceriurilor,“ imfrumsetiã parietele decâtu drumu. Primulu docinte in acést'a

scóla a fostu st. d. I. Busitia, preparandu absolutu de Vien'a asta-di profesoru de preparandiã in Sighetulu Marmartiei. Acést'a scóla promiteã fórté multu, inea preste puçini ani incepù a-i vescu dí flórea si adi e in o stare de totulu deplorabila. Asia stãmu si cu scól'a din Zapîrtiu, Mai'a, si din alte comune. Unu demonu destruatoriu si nepasatoriu plana preste ele. Nu e de lipsa, ca se privésca cinev'a in leintrulu loru, cãci esteriorulu e destulu, spre a ne convinge despre starea loru cea miserabila. Inainte cu câtv'a ani amu avutu scóle, adi avemu semne de scóle, ear mane póimane póte ne vomu poté preamblã pre de-asupr'a ruineloru loru.

Acumu se considerãmu puçintelu docintii. Ore toti-su chiamati la loculu, ce lu ocupa? Nu suntu óre numai mercenari si povóra poporulu? Dupacumu sciú eu din propria esperintia si precumu sum informatu din funte segura, in totu tractulu nu avemu numai unu docinte adeveratu, si acest'a e D. Munzatu, preparandu absolutu cu lauda si docinte in comun'a Zapîrtiului. Acestu june, desí remunerarea, ce o are, nu e nicedecãtu amesurata osteneleloru lui, totusi si-implinesce detorintiele sale de docinte cu unu zelu raru si cu devotamentu adeveratu romanescu. Caus'a principala, cà nu avemu docinti apti in tractulu acest'a, e, dupa modest'a-mi parere, deoparte léf'a mica, ear desprealtaparte aceea, cà posturile de docinti nu se conferescu prin concursu. — Incãtu-i despre frecventarea scóleloru tractulu nostru, aceea nu va sierbí spre onóre nece supraveghiatoriloru scolari, nece ómeniloru depre la noi; cãci, luandu afara comun'a Zapîrtiului si a Hosumediului, in cari celu puçinu a patr'a parte dintre cei obligati s'a infaçiosiatu cu ocasiunea esamenului, in celealalte de abia s'au infaçiosiatu doi trei pana in cinci scolari. Asertiunea acést'a a mea nu e fabula, nu e neadeveru, ci fapta, ce o potu dovedí prin martoru oculatu, carele a avutu nefericirea de a fi de façia la esamenele cãtorv'a comune. Si care e óre caus'a recelci nespuse, ce o are poporulu nostru façia cu scól'a? Dóra cev'a blastemu zace pre anim'a lui si-lu instrainédia decâtu cele bune? Destulu cà ur'a scólei par' cà se latiesce pe dí ce mierge preste corpulu natiunei romane, ca o rana contagiósã, si-lu face mutu si surdu la tóte svaturile bune. Multu-cercat'a si multu-maltractata natiune ve róga in genuchi si cu lácreme de focu in doiosii sei ochi pe cei compe-tinti, ca se cercati ran'a mortifera si se ve consultati despre remedie de a o vindecã; curati-o inea pana-ce inea nu e tardu. Poporulu platesce léf'a docintelui, inea copiii nu-si-i tramite la scóla; deci ne vine intrebarea, cà cine a seditu in anim'a lui ur'a, ce o are càtra scóla? Celu ce a fostu cu atentiune la numerulu scolariiloru, cari au cercatu scól'a de la anii 1853 si 1854 pana adi, se va infiorã vediendu, cà numerulu loru decresce „annuatim'“ cu o repediune, carea ne amenintia, cà in scurtu tempu vomu fi siliti a inchide pentru totdean'a usi'a scóleloru populari. Acést'a decrescere o va aflã si cetitoriuulu protocóleloru de la gimnasiile straine. Inea va cugetã cinev'a, cà dóra copiii romani fugindu de scóla imbraçiosiediã maestri'a, negotiatori'a? Nu; cãci càtra aceste din urma are Romanulu o recelã si mai mare, decâtu càtra scóla. Si apoi ce se va alege din noi, de voru curge lucrurile nóstre totu asia? Ar fi de doritu ca veneratii preoti, cari suntu in cea mai deaprópe atingere cu poporulu, se-lu destepte din somnulu letargicu, in carele se afla, si aretandu-i cu tóta ocasiunea folosulu celu mare, ce urméza din imbraçiosierea caldurósã a scólei, maestriiloru, negotiatoriei si preste totu a industriei, se lu indulcésca càtra acestea; cãci fãra de aceste nu avemu de a asteptã nece unu bine, si neceodata nu va poté lucí pre orisonulu Romaniloru sórele inaintarei si a infioriei natiunali.

Stefanu Campianu.
teologu.

Amvonulu.

Imperfectiunea averilor lumesci si intrebuintiarea lor, si cumu se gasimu fericire in seracia!

(predica pre Dominec'a a douedieci si dou'a dupa rosalie)

„Parinte Avraame! Indura-te spre mine si tramite pre Lazaru, se si-tinga virfulu degetului lui in apa si se mi recoresca limb'a, ca me chinuescu in vapai'a acest'a.“ Luc'a 16, 19.

Candu Domnulu marirei facu pre omu si lu puse se domnesca peste pescii marei, fierele padurei si paserile ceriului, otari relatiunile lui faia cu averile lumesci. De candu in sa greutatea peccatului apesa omenime, de candu cele de lipsa ale sale trebuie se le castige cu sudore si incordare, averile lumesci i-a cuprinsu tota fienti'a cu atat'a taria, incatu averea este obiectulu principale alu cugetariloru, sentiriloru si faptelorulu lui. Pentru acest'a trece mari, impartiesce sortea unei scandure aruncate de valuri, nu se sfiesce de desierti fara apa si vegetatiune; pentru acest'a dorere! adeseori se rumpe sigilulu conjugale, se calca promisiunile solemne facute la polele altariului, la umbr'a crucei, se elude chiaru juramentulu intaritu cu lacrimi versate pre tierin'a mormentului tacutu; copilulu cu lacrimile faciari ei in ochi si ingenunchiatu langa patulu de morde a parintelui seu i-chiama si postesce morde; fratele injura si blastea sorde, ce lu otari a pote dice frate; nemica santu, nemica scumpu, mantuirea vecinica si marirea domnediesca faia cu averea suntu numai de a dou'a mana.

Dar incatru purcedi estmodu, oh omule! Au nu audi in Evangeli'a de asta-di viitoriulu celui plinu de bani si imbracutu in visonu? Si pentru-ce? Pentrucu unoru ca acesti'a de comunu baseric'a le este in terguri si pre la speculatiuni. Omule, de multe te ingrigesci si in multe asudi, macarca numai un'a ti-este de lipsa! Cauta spre ceriu si afla, ca acolo susu este unu Ddieu, si ca tu ai unu sufletu nemoritoriu, ce ca unu sclavu lantuitu, ca unu esilatu plangatoriu, ca unu pruncu smulsu de la sinulu mumescu, staruesce catra loculu menirei sale; ear tu cu viati'a de acumu i gatesti o sorte si inca mai cruda, sorde de a cere intre suspine alinarea unui picuru de apa, precumu dice Evangeli'a de adi despre avutulu cu visonu si sermanulu Lazaru.

De aci purcediendu, voiu vorbi in partea antia a cuventarei mele despre imperfectiunea seu nedeplinirea averilor lumesci si modulu intrebuintiarei lor, ear in partea a dou'a despre modulu, cumu se aflamu fericire chiaru si in seracia, dupa esemplulu lui Lazaru. Ve rogu, se me ascultati.

I. In firea omului este seditu dorulu fericirei. Fiendca in sa fericirea adeverata este anevioasa, omulu aluneca a si-o cautu acolo, unde dins'a nu este; aluneca a o crede in gadalirea sentiriloru, in oviatia dulce si cu tignela. Si de aici vedemu o alipire asia nemesurata de o umbra, de unu visu; de aici vedemu omeni bestrani alergundu ca copilulu sburdutu dupa fluturiu primaverii; de aici vedemu omeni, altmintrea cu minte, facundu-si munti de auru, intemeiandu-si mosie in ventu si cetati asia-dicundu intr' unu bulbucu de apa. Caci nemicu e mai nestatoriu ca averea si ca bunavointi'a sordei; asta-di ti-gramadesce la petiore scumpeturele pamentului si te mundresce si infrumsetieza cu corone, mane te face se cerci scapare in colib'a sclavului teu; asta-di Belizariu, marele duce, e fal'a imperatiei man-

tuite prin dinsulu, mane crsiesce indurarea celui ce mai ieri tremura sub privirile lui.

Trece lumea, trecu averile; suntu numerate dilele pamentului, si elu inca va trece dinpreuna cu fiii, ce-i porta in braiele sale; si totusi omenii — precumu ne arata Evangeli'a de asta-di — trescu asia, casicumu Ddieu si raiulu ar fi numai unu visu fericitu.

Dar prelanga tote aceste lucrulu nu ar fi asia de mirare, deca lumea ar pote da cev'a fericire, cev'a desfatate adeverata celor'a, ce ostenescu cu atat'a nepregatate intru caciulirile ei. Togm'a in sa sorde avutiloru, ce credu, cumca pana candu si-implu pungele cu bani, pana atunci si-implu si poharulu placeriloru, togm'a sorde loru este, ca se si-veda sperantiele insielate amaru, se veda, cumca viati'a seu mai bine averile ei nu suntu alt'a, decatu nesce gradine, a caroru pomi in floriti promitu frupte, ci cari flori nu producu mai neceodata; decatu unu desiertu, in carele spini impungosi neince-tatu vatema petiorele caletoriului. Solomonu, acelu sapientu alu omenime, in pomp'a sa desgustatu de tote eschiama: „*Fui imperatu; imperati'a mea innotu in prisosintia; aurulu si argintulu si-pierdu valorea pentru multimea loru; de la cedrulu, ce bate morii, pana la firulu de ierba tote le am cercatu, si nemicu am aflu, decatu desiertatiune.*“ Marcu Aureliu imperatulu filosofu, la ale carui petiore lumea gramadise totu, ce avea mai stralucitu in titule, mai dulce in placi, si mai scumpu in visterie, pre patulu seu de morde dice: „Lume necredintiosa! acumu suntu 52 de ani, de candu me ai, si in totu tempulu acest'a neceodata am asteptatu de la tine alt'a, decatu ce mi-ai promis; neceodata in sa ti-implinisi promisiunea; totu, ce am aflu in tine, este gretiosu; remani lume uritiosa!“ Ear paganulu Aristipu si-arunca tota bogati'a, ce porta sclavii lui, in mediloculu Libiei, ca o povora de prisosu, ce-i impiedeca caletori'a. Eaca dar, iubitoru! sedarnici'a si nestatornici'a lucruriloru acelor'a, dupa cari ne frangemu atat'a capetele, pentru cari calcamu juramentele, renegamu religiunea, si pierdemu spiritele in veci, precumu ne spune Evangeli'a dilei!

Se ne aducemu drept'aceea aminte, ca suntemu chiamati spre alte placi; se ne aducemu aminte, ca suntu placi si mai deplinite; placi, a caroru castigare nu ne-o opresce nece firea, nece legea, nece Domnedieu; placi, ce ne versa in anima bucurie fara capetu; placi, ce ne redica pana la Domnedieu, ne inaltia la viati'a venitoria, ne spunu, ca a porta crucea lui Christosu e prea puinu si tote cate cere de la noi moralulu crestinu suntu lucruri usiore in capulu resplatierei, ce ne astapta. Aceste placi trebuie se le urmaresca crestinulu adeveratu. Din acestea trebuie se si-faca comora, dupacumu dice mantuilorulu Isusu: „*Adunati-ve visterie in ceriu, unde nece moliele si rugin'a le strica, nece furii le potu tuu; ca unde e tesaurulu vostru, acolo e si anim'a vostra.*“

Si cari potu fi aceste placi, decatu acelea, de a implini intru tota credinti'a si curatiani'a animei mandatele prea bunului Isusu? „*Ce me chiamati Domne, Domne, si nu faceti cele ce ve dicu?*“ graesce dinsulu la Luc'a evang. Intr' adeveru ce placere mai frumoasa si mai curata pote esiste, decatu a face bine, a risipi dorere si intristarea, a alina si potoli fomea si a coperi golatatea deapropelui, carele suferu de fome, de frigu si alte neajunse? Si ce lucru mai tristu si mai ingroditoriu e, ca a vede in pregiurulu agoniei inbelsugarea cea mai mare, in mediloculu indestulirei tipetulu de fome; ca

^a vedé, cumu avutulu se învâde în cas'a sa de norocu si si-astupa urechile la do'erile si lipsele nefericitiloru? Si, Dómne! totusi câti avuti nu suntu, cari nu si-apropia neceodata manile spre rupu, decâtu spre a ascunde avere; câti avuti, pre cari méseri'a, ce-i întempina pretotindenea, plansulu seracului, ce i urmédia pana în fundulu caseloru sale ornate, nu-i misca, nu-i pléc'a la stergerea lacremelor, la molcomirea strigarei de dorere; nu, nici chiaru cuventele Domnului de la Luc'a 6, 30 „*Oricui cere de la tine, dà-i;*“ nu, càci banii le suntu totu, banii suntu chiaru si sufletulu si Domnedieulu lor. Nascuti în sinulu indestularei si averei trecutórie trecu cu vederea chipulu palitu de fóme, par' cà vreau se duca cu sine în nóptea mormentului tesaurii adunati pre orice cale, prin orice medilóce. „*Dar vai voue celoru ce sunteti acumu satui, cà veti flamendi; vai voue celoru ce rideti acumu, cà veti plange si ve veti tangui,*“ Luc'a 6, 25.

Nu lasá dara, oh crestine! pre bietulu Lazaru în tin'a drumului, adapostesce-lu de plói'a verei si frigulu iernei, tinde-i o frantura de pane, cà se si-aline fómea sa. Deschideti pung'a, oh avutule! càci si seraculu pórtá chipulu lui Domnedieu, si pentru dinsulu inca patim si sangerá bunulu Isusu; càce toti suntemu frati, uniti prin iubirea Domnului, toti suntemu chiamati la acelasi ospetiu, la aceeasi moscenire. Miergi, oh favoritule alu sórtei! colo în colib'a parasita, sterge lacremile si alina suspinele veduvei, ce nu aude decâtu vaietulu miciloru sei orfani; nu lasá pre vergin'a orfana se se sfasie de doreri, ma de lipsa se se arunce în pierirea atátu trupésca càtu si sufletésca. Veniti-ve în ori cu totii, trediti-ve, deschideti-ve audiulu sufletescu, pentru a audí cuventele Domnului, ce díce: „*Vai voue bogatiloru, cà ve luati mangaiarea vóstra,*“ Luc'a 6, 24., si cunósceti, cà Domnedieulu acel'a, carele imbraca crinii si viorélele campului în vestmète maretie, Domnedieulu acel'a, carele se ingrigesce de paserile ceriului si pescii marei, nu va poté suferi fàra isbenda, cà în imperati'a iubirei întemeiata de Fiulu seu casele vóstre se resune de cantári de bucuria si desfatári, ear multímea góla si flamenda se sufera asemenea lui Lazaru, alungata de la usiele vóstre; cunósceti, cà *cei induratori voru dobendi indurare, ear cei neinduratori voru avé de a sustiené o judecata aspra si fàra indurare,*“ s. Iacobi ap. Va veni diu'a, candu va díce Domnulu: „*Miergeti, blastematiloru; càci golu am fostu si nu m'ati imbracatu, în prinsóre am fostu si nu m'ati cercetatu,*“ scl. „*Parinte, parinte! me chinuescu fórté în vapai'a acést'a,*“ aceste cuvente nu le uitareti, ci le sapatu aduncu în animele vóstre si vi le rechiamati în memoria, decâtéori ve întelniti cu intristarea si dorerea, ce o poteti invinge si departá; càci: „*fericitu e celu ce se uita spre celu seracu si méseru, în diu'a cea rea lu va mantui pre elu Domnulu.*“ Psalmu 40 v. 2.

Ci se trecemu si se vedemu, carea e fericirea în seracia?

II. De candu se audí sentinti'a rostita asupr'a lui Adamu: „*Cu sudóre ti-vei castigá panea, si cu mórté vei mórti,*“ dóue sentiri, intristarea si veselí'a contrastéza în viati'a moritoriloru, petrundu pre totu nascutulu, si ca nescé fire rosie se tragu prin pandi'a viatiei neamului omenescu. Din fasia pana la copersieu omulu este porurea sub domnirea loru schimbatiósa. Plange copilulu din léganu în faci'a unei cautature preá intunecate si aspre, si ride, candu dupa ani visele de auru i incingu fruntea unelui; ride betranulu în jocurile cu nepotii sei, si ear

versa síróie de lacreme; inghimpatu de mustrarile conscientii.

Ce fericita ar fi insa omenimea, déca întinderea si mesur'a acestoru sentiri ar fi asemenea! Dar esperinti'a ne spune, cumca bucuri'a e numai ca sarea în bucate, ca dominecele si serbatorile pentru lucratorii obositi. Istori'a naréza si enumera din neamu în neamu dorerile si nefericirile omenimei, si acésta deaceea, pentrucá fericirea nu o dà sórtea si lumea, nu impregiurarile si intemplarile, ci fericirea este — indestulirea. Eaca, iubittii miei, întieptiunea cea nespusa a Acelui'a, ce plasmui omenimea! Lazaru celu méseru, cersítóriu din respantie póte fi fericitu, ba adeseori e aievea mai fericitu decâtu regii si principii, ce gemu în palatele lor sub sarcin'a grigieloru; celu ce si-udá panea sa cu sudori, póte posedé bunulu, pentru carele regii s'aru coborí adesea bucurosi din tronuri si, prelanga tóta stralucirea lor, aru aruncá visonulu, corón'a si sceptrulu.

Insa indestulirea nu este de a se cautá în locuintiele pátimelor, nu unde este frie'a casiunata de mustrarrea conscientiei si neastemperu; locuinti'a ei e anim'a, ce nu cunósce nemica mai santu, nemica mai nevatemabilu, ca voi'a ddiésca.

Schintezieze nuorii negri pre ceriulu viatiei lui, tréca focu si grandina preste semenaturele lui, ajungá-lu orice necasuri si nevoi: elu cu rabdarea lui Iobu, cu liniscea lui Lazaru, cu barbatí'a lui Davidu, ca riulu cristalinu, a carui unda lina refrange pomposu radielé sórelui, plinu de umilintia si blandétia díce: „*fia voi'a ta.*“ Nu sente greutatea nece unui reu în lume, tóte i mergu dupa voia, càci dinsulu nu are alta vointia, decâtu ceea a lui Ddiéu, ear „*pre celu ce speréza spre Domnulu, tóte dorerile lu voru incungiurá.*“ Psalmu 31. Elu este fericitu, si increderea în Domnulu lu face a aflá ceriulu inca aici pre pámentu.

Si cuadeveratu, la ce s'ar si opune luntrisiór'a perriului seu torintelui de munte? Au dóra voi'a Celui, ce domnesce imperatii, nu se va implini pentru aceea? Ma cine a petrunsu vreodata scienti'a Domnului, cine cunósce planurile lui? Certárele Domnului cadu nu numai asupr'a celui peccatosu, ci si asupr'a dreptului, ca se se lamurésca, de póte óre sustiené prob'a viatiei ceresci? Lazaru avu de a suferi fóme, nevoi, ma chiaru si umilirea de a fi pusu inderetulu caniloru, pentrucá în urma avutulu ingonfatu se lu róge de unu picuru de apa. „*Pana lu unu tempu va suferi celu indelungu-rabdatoriu, dupa aceea va resari lui bucuria,*“ se díce în capu 1. v. 22. la Isusu Sirachu; càci „*Domnulu scóla de la pamentu pre celu lipsitu si din gunoiu redica pre celu seracu.*“ Psalmu 112.

Departé se fia dara de voi, iubiti crestini, a ve plange incontr'a ceriului si pamentului pentru lips'a averiloru, deórace scie Domnulu lipsele fiiloru sei. Avereá póte cà v'ar fi facutu neinfrenati, var' fi atítiatu poftele si v'ar fi debilitatu întieptiunea.

Omulu imbuibatu alérga prin campurile peccatororu, asemenea unui calu nedumeritu, ce si-rumpe frenulu. Davidu imper. nu ar fi fostu devenitu adulteru si ucigatóriu de nevinovatulu Uri'a, Salomonu întieptulu nu s'ar fi facutu idololátru, déca abundanti'a tronului si torintele lucsuriei nu l'ar fi tereitu dupa sine în imal'a peccatororu. Protóparintii nostri, candu eráu în sinulu prisosintii, peccatúra; ear candu incepú a le brasdá fruntea grigiele si sudórea crunta, se indreptára.

Asiadara, iubitoru! seraci'a lui Lazaru din Evangelí'a de asta-di se ne fia scóla, în carea se invetiámu

intieptiunea cea adeverata a viatiei crestinesci; ca scientia cea mai intréga a moralului nu ajunge cu una di petrecuta in scol'a necasului. Ingrigiti-ve in sa, se nu culegeti din prelegerile acestei scoli numai dorere si tristare, ci dimpreuna cu Lazaru sementia aruncata in necasuri si in lipsa se o secerati in imperati'a celoru alesi.

Puneti-ve drept'aceea tota increderea in voi'a lui Ddieu, caci celu ce mori pentru voi pre cruce nu ve pote voi reu. Déca man'a Domnului te lovesce mai cu asprime, di in leintrulu teu: „Acést'a mana pentru mine fu strapunsa cu pirone; ah! ea nu mi-voiesce reulu, ca este santa si buna!“ Déca calea, carea ti-cauta a o calcá, este batuta cu spini, di in anim'a ta: „Acést'a e calea, carea dusa pre cersitoriulu Lazaru in ceriu; nu aflu ghimpi si ascutisiuri pre calea, ce a purcesu Mari'a si prea bunulu Isusu!“ Precumu vulturulu ranitu móre cu arép'a intinsa si cu ochii indreptati spre sóre: asia manile inerucisiate si privirea cea din urma se ve fia indreptata spre ceriu, ca dupa aceea, precumu dice psalmistulu in ps. 67, „*se ne hodinimu intre aripele porumbitei cele poleite cu argintu, ale carei pene suntu galbine ca aurulu,*“ adeca in ceriu; unde, ca se incheiu cu Salomonu, „*indurarea si adeverulu se intempina, dreptatea si pacea se saruta.*“ Amin.

Ioanu Popu,
teologu absolutu.

Literatura.

L'occhio del savio, ovvero il conforto del protestantesimo, esposto a' cattolici italiani, da Giuseppe Maria Drapia. Napoli 1867.

La filologi'a avvantaggiata per la scoperta della biblioteca di Sardanapalo. Discorso letto nella romana academia dei Quiriti, da Luigi Larini. Lucca 1867.

Lecture educative, ossia Verità e Diletto. Torino 1867.

Manuale di chimica applicata all' agricoltura, disposto secondo il programma ministeriale per gli istituti tecnici, da Antonio Selmi. Torino 1864.

Sul saggio della teorica supra gli universali secondo i principii di s. Tommaso di Aquino, da Alfonso Maria Vespignani. Imola 1867.

Commentatio de Bereschith, auctore Francisco Segno. Romae 1866.

De sede romana B. Petri principis apostolorum; commentarius historicus criticus, auctore Sebastiano Sangvineti, S.I. in coll. r. hist. eccl. professore. Romae 1867.

S. Vincentii Lirinensis Commonitorium adversus haereses; juxta editiones optimas recognitum notisque illustratum brevibus a clerico dioecesis Augustanae. Augustae Vindelicorum 1866. — Pr. ¼ tal.

Pragmatisch-systematische Darlegung der Apostelgeschichte, nach ihrem Hauptinhalt, zugleich als Apologetik der Kirche und allgemeine Einleitung in's neue Testament; von P. Hake. Paderborn 1867. — Pr. 28 gr. n.

Exercitien für Ordensleute. Von P. Judde; aus dem Französischen. Innsbruck 1866.

Ausgewählte Komödien des T. M. Plautus, erklärt von Aug. Lorenz. 2 B.: *Mostellaria.* Berlin 1866. — Pr. 18 gr. d. arg.

Die katholische Welt. Friedliche Blätter für Unterhaltung, Belehrung und öffentliches Leben; mit Bildern.

Aachen 1867. — In fiacare luna apare o fascióra de 40 pagine cu pretiu. de 4 gr. d. arg.

Die Wunder der PariserWelt-Austellung vom Jahre 1867; mit einem Plane des Austellungs-Gebäudes; von Ebeling. Köln 1867. — Pr. 1 tal.

Ochire prin lumea politica

(din 1—15 Octobree.)

Cronica interna. Magiarii se grabescu se gate catu mai curundu cu Transilvani'a si institutiunile ei particulari. O simpla decisiune ministeriala desfientiéza tribunalulu supr. transilvanu, ce se infientiase prin diet'a tierrei adunata in Sabiu si sub carele justiti'a se administru in Transilvani'a ca nicicandu altadata. Astfelu infiinti'a Pestei in trebile ardelene se inmultiesce si se intaresce si prin tabl'a septemvirala, a carei sfera de activitate va cuprinde in urmaea acestei si Transilvani'a.

Asemenea procedura par' ca voru se urmeze magiarii si faciá cu Croatia, unde in sa se continua demustratiunile anti-uniuniste, intemplanu-se mai deuna-di ur'a atare in Fiume in ochii comisariului reg. Cseh. Marca guberniulu uniunisticu din Zagrabia nu se multimesce acumu mai multu cu destituirea singuru a o ficáliloru publici, ci acést'a manopera incepe a o estinde si a o deprinde si cu profesorii mai natiunali. Ba mai ieri midloci, ca a. episcopulu de Zagrabia, card. Haulik, prin o epistola pastorale cátra cleru, asemenea celei enise de archiepiscopulu de Brünn, se infereze tienut'a croatiloru natiunali de agitatiune panslavista si se apere dualismulu, prin ce eminintia sa veni in discreditu iraintea propriiloru credintiosi, ear dealtaparte la magari inca totu nu si-castiga incredere deplina, deórace si vorbesce, ca regimulu pestanu va midloci pensiunarea eminintiei sale, pentrucá locu-i se se póta conferi istoriculu magiaru si fostu emigratu episcopulu Michade Horváth. Diet'a croata inca se mai amena, pana-ce se voru infientiá comitete comitatense in loculu adunáriloru comitatense, ca in Ungaria, si pana-ce intre organele administrative ale tierrei se va intari mai multu partit'a uniunei.

In Cislantani'a totu se mai vorbesce despre planuri ce impacare cu Boemii; ba in dilele trecute se vorbia chiaru si de o demisiunare a baronului Beust si inlocuirea ministeriului seu prin altulu din partit'a federalista (Clam-Martinitz si Thun). La acést'a fama a fostu datu in sa acea impregiurare, ca votandu in 28 I. tr. 25 de archi- si episcopi din provinciele germano-slave o adresa cátra M. sa imperatulu, prin carea se iea in apere concordatulu ca muru paralisatoriu de tendintiele si atacurile indreptate prin pres'a evreésca de aici si prin senatulu imperialu incontr'a casatoriei sacramentali si incontr'a supraveghierei besericesci preste scólele elementari, in urm'a acestei se respandise scirea, ca card. Rauscher archiepiscopulu Vienei ar fi primitu plenipotintia, de a negociá cu Rom'a in privinti'a reformarei concordatului. Deaci br. Beust se fia crediutu a nu se poté uni asia cev'a cu respundiatatea sa ministeriala faciá cu senatulu imp., carele postesce abrogarea intetita a concordatului. Faim'a acést'a in sa o deminti insu-si cancelariulu-de-statu, si acumu se spune, ca amintit'a adresa M. sa imperatulu ar fi datu-o spre pertractare constitutiunala in consiliulu ministriloru.

Cronica esterna. Maiestatea sa imperatulu nostru in 22 I. c. va intorce visit'a imperatului francesu in Pa-

ris. Insocitu va fi M. sa in acést'a calétoria de br. Beust si c. Andrásy. M. sa imperatés'a Elisabet'a nu va intre-prinde acést'a caletoria, aflandu-se in stare binecuvéntata.

Garibaldianii inrupsera totusi in statulu papalu, condusi de Menotti, fiulu lui Garibaldi, si de alti generali ai acestui'a. Pana acumu s'au templat mai multe loviri cu trupele statului papalu, in cari aceste din urma spanu ca au remasu invingátorie. In Rom'a domnesce pace, si poporul si aici si in tienutu nu iea parte la faptele garibaldistoru, cari prin escése se fecera inaintea poporului urgisiti.

Regele Prusiei in 4 l. c. primi in castelulu stramosiescu Hohenzollern adres'a parlamentului federatiunei nordu-germane, carea apróba deplinu politic'a cabinetului prusescu. Regele va conveni in Norimberg'a cu regele Bavariei, tindiendu Prusi'a in totu modrulu a efectui o apropiare, si, de se póte, o alipire totale a Germaniei de sudu cátra Germani'a de nordu si cátra confederatiunea ei. Dara in poporul propriu din Germani'a de média-dí se paru a fi puçine simpatie pentru Prusi'a, precumu demustrá acést'a adunarea partitei populare württembergese, tienuta in Stuttgart in 29 Sept. a. c.

Cabinetulu de Bucuresci convocá corpulu legislativu pre 15/27 Octoobre, cu o luna mai inainte de terminulu defiptu prin lege. — Dupa „Monitoriulu“ dn Bucuresci, domnitoriulu Carolu I. a primitu in díle decurundu trecute o scrisóre autografa de la imp. Napoleonu III. „fórte afectuósa, atátu pentru M. sa, cátu si pentru tíera.“ — Nu multu dupa acést'a fostu ministru d. I. Brateanu se duse la Paris intr'o misiune secret'a. — Gardei natiunale i-se impartira cu multa solemnitate stégurile, si in 13 Septembere se serbá in Bucuresci aniversari'a dílei de 13 Sept. 1848, candu mána de pompiari romani (280) infruntá cu bravua extraordinaria o putere turcésca indicita din armat'a ce invasiune a Turciloru, aretandu lumei, ce e in stare se fáca virtutea romana reinviata!

Varietáti.

Prea onoratií domni protopopi din archidiecezia Albei-Julie tienura, dupacumu audimu din funte securi, in 5 l. c. la Blasiu o conferintia, in carea se svatuia despre mesurile cele mai consulte, ce aru fi de a se luá pentru midilocirea inlocuirei cátu mai curunde a scaunului metropolitanu devenitu vacantu, si acést'a pre calea esercerei dreptului stravechiu de candidatiune, ce l'a posiediutu porurea neatinu si neatacatu din vreo parte beseric'a nóstra romana. Spre acestu scopu se se fia detiermuru tramiterea unei deputatiuni dreptu la Maiestatea sa imperatulu si la nuntiatu'r'a papale. — Ddica incoroneze frumós'a acést'a nesuintia cu resultatulu, ce lu doresce din anima totu romanulu sinceru!

Adunarea episcopatului Germaniei in Fuld'a, ce se proieptase decáttra episcopii germani cu ocasiunea solemnitatei de asta véra din Rom'a, dupa „Fr. J.“ se va incepe adi in 15 Octoobre.

Adunári de invetiati. In Halle suntu de presinte adunati filologii germani; in Florenti'a conferescu statisticií internatiunali.

Escelinti'a sa archiepiscopulu dr. Ludovicu Haynald mai daru 1000 fl. in obligatiuni urbariali pre sém'a scólei r. cat. din Hatiegu.

Necrologia. Din Naseudu audimu, cumca in 2 l. c. s'a mutatu la cele eterne multu meritatulu barbatu d. *Basilu Nascu.* Meritele repausatului culesse pre campulu instructiunei junimei, ca profesoriu la scól'a capitale acumu normale din Naseudu, se recunoscuro din partea locuitoriloru districtuali prin aceea, cá dinpreuna cu colegulu seu d. prof. Muresianu fú nu demultu propusu spre pensiunare cu pensiunea intréga; eara in caus'a regularei trebei funduriloru granitialesci adormitulu in Domnulu a fostu adeveratulu si neobositulu advocatu alu intregului districtu, trapedandu-se in mai multe ronduri lune intregse pre la inaltele dicasterie din capital'a imperiului, pana candu i succese a mantui acele fonduri de ghiarele, ce se intinsesera dupa ele, si a le scapá pre sém'a salutariloru scopuri, pentru cari suntu acelea asta-di menite. Deaceea se i dicemu cu totii din anime sincere: Fia-i tierin'a usióra si memori'a binecuvéntata!

Repausatulu parinte metropolitu A. St. Siulutiu a testatu intre altele si bibliotecei archidiecesane mai multe manuscripte de ale sale, cari cuprindu nesce tractate interesante despre unele intrebatiuni istorice si juridice besericesci. Acumu se spune, cá unii barbati besericani de ai nostri n'au alt'a de lucru, fara se trudescu a descoperi nu sciu ce neortodocsie in memoratele manuscripte, in a carei urmare se nevoescu a si-castigá merite prin o parodiare tradusa si in istori'a besericeí nóstra a faimósei certe dogmatico-besericesci despre „tria capitula.“ Noile amu consiliáunoru ca acesti'a, case nu conturbe pacea mortului si a celoru vii cu cestüni despre lan'a caprei. Preasantiele sale voru aflá, numai de voru cautá impregiuru, alte obiecte mai demne de activitatea si comprobarea intieptiunei preasantieloru sale, care activitate va aduce si auctoriloru onóre, si natiunei si besericeí nóstre folosu.

Parastase pentru rapausatulu mare metropolitu si parinte alu natiunei romane, c. A. Sterc'a Siulutiu, s'au serbatu si se serbéza mai in tóte tienuturile romane. Asia in Beiusiu, Huedinu, Margáu, etc. Eará brav'a repesentantia comunale din Resinari si-respicá in siedintia publica plenaria condoreea pentru marea pierdere natiunale, si decise a se trage in semnulu acestei la tóte besericele locali campanele besericesci.

La universitatea Vienei, alu carei rectoru magnificu esttempu é dr. I. cav. de Hasner, alesu din partea facultatei juridice, se tramisera in seminariulu gr. c. centr. rr. dd. *Stef. Campianu* din archidiecezia, *I. Mic'a* din diec. Ghierlei, si *Abelu Bociatu* din diec. Lugosiului. La celealalte facultáti inca curgu tenerii romani in numeru frumosu.

Boemii serbara cu capetulu lunei trecute o grandiósa serbatóre natiunala la Königinhof, unde inainte cu cátv'a ani se aflase unu manuscriptu de mare valóre pentru istori'a si literatur'a loru natiunale.

Suntemu denou constrinsi a ne rogá cu totu respectulu de p. t. domni prenumeranti in restantia cu banii de prenumerare, ce se binevoésca a ne tramite cátu se póte mai fára amenare banii de prenumeratiune, si inca, de e cu potintia, si cei depre semestrulu currente, pentrucá tipograff'a ne sorocese. Cu numeru de prenumeranti tare scadiutu si cu restantie multe potemu fórte anevoia vegata. Chiaru deaceea indresnimu cu o cale a ne adresá cátra amicii si partinitorii fóiei nóstre, rogandu-i, se nu pregete a mai latí si mári cerculu cetitoriloru ei. — Exemplariiele, ce le mai posedemu depre semestrelle decurse, suntemu gat'a a le scadá cu a trei'a parte din pretiu pre sém'a doritoriloru de a le avé.